

Éirí Amach 1798

Réabhlóid a tharla roimh an bhfichiú haois

Príomhthoradh Foghlama:

2.3 fiosrú a dhéanamh ar an gcaoi a raibh tionchar ag traidisiún na láimhe láidre ar pholaitíocht na hÉireann, agus béim ar leith ar réabhlóid a tharla roimh an bhfichiú haois.

Torthaí Foghlama Ábhartha Eile: 1.2, 1.3, 1.5, 1.10

Réamhcheacht

- 1 Féach siar ar 'Aistear Ama', agus liostaigh trí iarmhairt a bhain leis na plandálacha in Éirinn.
- 2 Tabhair ceithre rud ba chúis le Réabhlóid Mheiriceá.
- 3 Tabhair dhá iarmhairt a bhí ar Réabhlóid Mheiriceá.
- 4 Ar chuala tú trácht ar na daoine seo riamh – Theobald Wolfe Tone, Robert Emmet, Henry Joy McCracken, Michael Dwyer? Déan taighde orthu.

An Ghramadach

	Uatha	Iolra
réabhlóid	an réabhlóid	na réabhlóidí
Tuiseal Ainmneach	bhí an réabhlóid éifeachtach	bhí na réabhlóidí éifeachtach
Tuiseal Tabharthach	tháinig deireadh leis an réabhlóid	tháinig deireadh leis na réabhlóidí
Tuiseal Ginideach	tús na réabhlóide	tús na réabhlóidí

Cad a chiallaíonn traidisiún na láimhe láidre (traidisiún an fhórsa fhisiciúil) i stair na hÉireann?

Is éard atá i gceist leis an téarma 'traidisiún na láimhe láidre' ná iarrachtaí na ndaoine foréigean a úsáid chun deireadh a chur le riail na Breataine in Éirinn. Tharla sé sin minic go leor ó aimsir na bplandálacha ar aghaidh nuair a d'eagraigh na hÉireannaigh éirí amach. Sa chaibidil seo, beimid ag féachaint ar Éirí Amach 1798.

Réabhlóidí in Éirinn roimh an 20ú haois

1641	Éirí amach na nGael agus na Sean-Ghall i gcoinne na bplandóirí.
1689-91	Cogadh an Dá Rí – Liam Oráiste agus a athair céile Séamus II ag troid ar son na corónach. Tharla Cath na Bóinne i rith an chogaidh sin.
1798	Éirí Amach na nÉireannach Aontaithe – an chéad iarracht poblacht a bhunú in Éirinn
1803	Éirí Amach Robert Emmet – teip iomlán a bhí ann
1848	Éirí Amach na nÉireannach Óg – teip iomlán a bhí ann
1867	Éirí Amach na bhFíníní – teip iomlán a bhí ann

An Ghramadach

Ainmfhocal	Uatha	Iolra
coróin (baininscneach)	an choróin	na corónacha
tuiséal ainmneach	tá an choróin go hálainn	tá na corónacha go hálainn
tuiséal tabharthach	tá seoda ar an gcoróin	tá seoda ar na corónacha
tuiséal ginideach	ag troid ar son na corónach (fighting for the crown)	ag troid ar son na gcorónacha

Cúiseanna leis an Réabhlóid

Fiosrú Focal

Féach ar na focail thíos. An bhfuil focail cosúil leo le fáil in aon teanga eile? Mura n-aithníonn tú na focail, bris síos i bhfocail níos lú iad.

poblacht	deachú	foréigean	tionónta	ball/baill
poblachtachas	rún	foréigneach	cumann rúnda	bochtaineacht
aontú	aontaithe	comhionann	cearta comhionanna	

Bhí a lán cúiseanna leis an éirí amach in Éirinn sa bhliain 1798. Is féidir na cúiseanna sin a roinnt idir cúiseanna fadtéarmacha agus cúiseanna gearrthéarmacha.

Cúiseanna Fadtéarma

Na Péindlíthe 1695: I measc na n-iarmhairtí ba mhó a bhí ar Chogadh an Dá Rí (1689-1691), bhí na Péindlíthe. Chuir na dlíthe seo srianta ar chearta na gCaitliceach agus na bPreispitéireach. Thug siad tús áite do dhaoine a bhí ina mball d'Eaglais na hÉireann. Ní raibh cead ag Caitlicigh vótáil, seasamh don pharlaimint i mBaile Átha Cliath, ná gunnaí a bheith acu. Ní raibh cead ag Caitlicigh a bheith ina saighdiúirí, múinteoirí, dochtúirí, sagairt ná dlíodóirí. Ní raibh cead acu oideachas a fháil, ná ní raibh cead acu talamh a cheannach ná a fháil le hoidhreacht. Ní raibh cead ag daoine an Ghaeilge a úsáid i gcásanna cúirte. Ceanglaíodh an Ghaeilge le bochtaineacht i meon na ndaoine.

Cumhacht na Cinsealachta Protastúnaí: An t-aon ghrúpa a bhain tairbhe as an tréimhse seo ná an Chinsealacht Phrotastúnach – ba shliocht na saighdiúirí a tháinig go hÉirinn i rith na bplandálacha iad. Ba leo formhór na talún (timpeall ar 90% faoi 1750). Thóg siad tithe breátha agus d'éirigh siad saibhir ar an gcíos a ghearr siad ar na tionóntaí a bhí acu.

An Deachú: D'éirigh Eaglais na hÉireann saibhir ar an deachú 10% (cáin), a bhí le hóc ag gach duine, ba chuma cén creideamh a bhí aige. Chuir sé sin fearg mhór ar na Preispitéirigh agus ar na Caitlicigh.

Cumainn Rúnda: Is sa chomhthéacs seo a tháinig cumainn rúnda, m.sh. na Buachaillí Bána, chun cinn. Ba ghrúpaí iad a chuaigh timpeall na tíre ag scriosadh ainmhithe agus barr na dtiarnaí nó ag marú daoine a raibh baint acu leo. Bhain tábhacht mhór le baill na gcumann seo mar dhaoine a bheadh sásta troid in aon réabhlóid a tharlódh in Éirinn i gcoinne na Breataine.

Foclóir

na Péindlíthe: *Penal Laws*
talamh a fháil le hoidhreacht: *to inherit land*
an Chinsealacht Phrotastúnach: *the Protestant Ascendancy*
cumhacht na Cinsealachta Protastúnaí: *power of the Protestant Ascendancy*
daoine a bhain tairbhe as an tréimhse: *people who benefitted from the period*
ba shliocht na saighdiúirí iad: *they were descendants of the soldiers*

an tAcht Faoisimh: *the Relief Act*
 spiaire, spiairí: *spy, spies*
 theith sé: *he fled*
 liberté, égalité, fraternité: *saoirse,*
comhionannas, bráithreachas
 cumann rúnda faoi mhionn: *oath-*
bound secret society

Cúiseanna Gearrthéarmacha

Tionchar Réabhlóid Mheiriceá: Tar éis Réabhlóid Mheiriceá, ní raibh an Bhreatain ag iarraidh go gcaillfeadh sí codanna eile dá himpireacht. Dá bharr sin in 1782, tugadh níos mó cumhachta don pharlaimint Phrotastúnach i mBaile Átha Cliath. Ní raibh cead vótála ag Caitlicigh ná Preispitéirigh áfach, go dtí gur tugadh an tAcht Faoisimh (1793) isteach. Ní raibh cead ag Caitlicigh suí sa pharlaimint i mBaile Átha Cliath fós áfach.

Tionchar Réabhlóid na Fraince: Sa bhliain 1789, bhris réabhlóid amach sa Fhrainc, agus níorbh fhada go raibh port na réabhlóide sin – liberté, égalité, fraternité – á chasadh mórthimpeall na hEorpa. I measc na ndaoine a fuair inspioráid uaidh, bhí dlíodóir óg Protastúnach ó Bhaile Átha Cliath darbh ainm Theobald Wolfe Tone. Scríobh sé paimfléad sa bhliain 1791 dar teideal ‘An argument on behalf of the Catholics of Ireland’ inar cháin sé an tslí nach raibh cearta vótála ag Caitlicigh; rinne sé comparáid fosta le Caitlicigh na Fraince a raibh cearta vótála acu.

Tá mana Réabhlóid na Fraince le feiceáil ar a lán foirgneamh sa Fhrainc sa lá atá inniu ann.

Bunú na nÉireannach Aontaithe: In 1791, tháinig Wolfe Tone agus grúpa Preispitéireach radacach le chéile i mBéal Feirste chun grúpa nua a bhunú – na hÉireannaigh Aontaithe. Theastaigh ó na hÉireannaigh Aontaithe (i) muintir na hÉireann a aontú, (ii) cearta comhionanna a bheith ag gach creideamh, agus (iii) poblacht a bhunú in Éirinn. Scaipeadh na smaointe a bhí acu sa nuachtán a bhunaigh siad, ‘Northern Star’.

Theodore Wolfe Tone

Éire mar chúldoras arís? In 1793, chuir na Francaigh an rí Louis XVI chun báis agus bhris cogadh amach idir an Fhrainc ar thaobh amháin agus cumhachtaí móra na hEorpa ar an taobh eile. Níorbh fhada gur sheol na Francaigh spiairí go hÉirinn chun fáil amach an bhféadfaí Éire a úsáid mar chúldoras chun ionsaí a dhéanamh ar an mBreatain.

Cosc ar na hÉireannaigh Aontaithe: Theith Tone go Meiriceá tar éis ghabháil an spiaire William Jackson, agus chuaigh na hÉireannaigh Aontaithe faoi cheilt. Atheagraíodh é mar chumann rúnda faoi mhionn.

I dTreo Réabhlóide

Dealbh den Ghinearál Lazare Hoche sa Fhrainc. Ba dhuine de laochra Réabhlóid na Fraince é.

‘The French are in the bay’

Níor fhan Tone i bhfad i Meiriceá, áfach, agus tar éis roinnt míonna, chuaigh sé go dtí an Fhrainc chun cabhair mhíleata a fháil. Chuir rialtas na Fraince 43 long, 15,000 saighdiúir agus an Ginearál Lazare Hoche ar fáil do na hÉireannaigh Aontaithe. D’eagraigh siad dáta go dtiocfadh na fórsaí Francacha i dtír i mí na Nollag 1796, ach chruthaigh na stoirmeacha fadhbanna móra ar an gcósta. Mar thoradh air sin, theip ar fhórsaí Hoche teacht i dtír ag Bá Bheantraí i mí na Nollag 1796.

Cén freagra a bhí ag Rialtas na Breataine ar theip Bhá Bheanntaí?

Chuir sé eagla mhór ar rialtas na Breataine nár chuir aon rud seachas stoirm stop le hionradh na bhFrancach ar Éirinn. Mar thoradh air sin, chinn siad feachtas uafáis a chur ar siúl in Éirinn, in Ulaidh ach go háirithe. An Ginearál Lake a bhí i gceannas air sin. Bhain fórsaí Lake úsáid as an lámh láidir, mar shampla leathchrochadh agus an caipín píce, chun eolas a fháil ó ghnáthdhaoiné.

Chuir rialtas na Breataine spairí sna hÉireannaigh Aontaithe, mar shampla Thomas Reynolds (ar dheartháir céile le Wolfe Tone é). Sceith Reynolds, agus baill eile de na hÉireannaigh Aontaithe, cuid mhaith de na pleananna a bhí acu.

Foclóir

Bá Bheanntaí: *Bantry Bay*
feachtas uafáis: *a campaign*

of terror

an lámh láidir: *violence*

caipín píce: *pitch cap*

rinneadh céasadh orthu: *they*
were tortured

Rinneadh 'leathchrochadh' (céasadh) ar Croppies, chun eolas a fháil uathu.

Cuireadh caipín píce orthu freisin. Caipín, ina raibh tarra te agus púdar gunna, brúite síos ar chloigeann na gCroppies ab ea é. Cuireadh trí thine ansin é.

Léiriú ar an gCaptaen Swayne ag cur caipín píce ar dhuine sa Chorrchoill, Co. Chill Dara (Tógtha ó The Irish Magazine, Feabhra 1810).

Cúrsa na Réabhlóide

Fadhbanna Tosaigh

Faoi Mhárta 1798, bhí an Tiarna Edward Fitzgerald – duine de na ceannairí ba mhó cáil sna hÉireannaigh Aontaithe - den tuairim go raibh thart ar 280,000 Éireannach Aontaithe armtha ar fud an oileáin agus nár chóir dóibh fanacht níos faide ar chabhair na bhFrancach don éirí amach. Gabhadh é, áfach, roimh thús na réabhlóide, mar thoradh ar eolas a sceith Reynolds. Gortaíodh go dona é agus é á ghabháil agus fuair sé bás de bharr na ngortuithe sin. In ionad sraith réabhlóidí a eagrú ar aon oíche amháin, mar a bhí beartaithe, bhris na hÉireannaigh amach diaidh ar ndiaidh agus d'éirigh leis na Cótaí Dearga an bua a fháil orthu gan mórán dua, m.sh. na héirithe amach in Aontroim faoi Henry Joy McCracken agus i gContae an Dúin faoi Henry Monroe.

An tÉirí Amach i Loch Garman

Eisceacht ab ea Loch Garman, áit a raibh Caitlicigh shaibhre agus Protastúnaigh liobrálacha sásta comhoibriú i gcoinne na corónach. D'éirigh leis na reibiliúnaigh (na croppies) an tAbhallort, Inis Córthaidh agus Baile Loch Garman a fháil. Tugadh an leasainm 'Croppies' orthu mar thoradh ar an ngruaig ghearr a bhí orthu. Bhí an tAthair John Murphy, a bhí lonnaithe i nDeoise Fhearna, agus Bagenal Harvey, abhcóide agus Protastúnach liobrálach, mar cheannairí orthu.

Bhuail fórsaí na corónach na reibiliúnaigh go dona ag Ros Mhic Thriúin. An freagra a bhí ag roinnt de na

Foclóir

agus é á ghabháil: *while he was being arrested*

an choróin: *the crown*

leasainm ar na reibiliúnaigh: *Croppy*

Dealbh comórtha in Inis Córthaidh, 'An Sagart agus an Tuathánach'.

An fear píce, dealbh d'Éirí Amach 1798, i lár bhaile Loch Garman. Tá dealbha mar sin le feiceáil ar fud na hÉireann. Níor shaighdiúirí gairmiúla iad na fir a throid leis na hÉireannaigh Aontaithe. Den chuid ba mhó, ba oibrithe feirmeacha iad agus d'úsáid siad a n-uirlisí feirmeoireachta, leithéidí an píce, mar uirlisí cogaidh.

a bhí ann an uair seo, agus Wolfe Tone leo, ach bhí bua ag cabhlach na Breataine ina gcoinne i Loch Súilí. Gabhadh Tone, agus chuirfí chun báis é, ach gur chuir sé lámh ina bhás féin sula raibh seans ag na Briotanaigh é a dhéanamh.

Cén fáth nár éirigh le Réabhlóid 1798?

Feachtas uafáis in Ulaidh, 1797

Spiairí i measc na nÉireannach Aontaithe

Fitzgerald agus ceannairí eile gafa roimh thús na réabhlóide

Níos éasca fáil réidh le réabhlóidí beaga seachas le héirí amach mór

Tacaíocht á cailleadh tar éis an mhéid a tharla i Scolbóg

Francaigh ródhéanach

Foclóir

an tAbhallort, sráidbhale i Loch Garman: *Oulart*

Inis Córthaidh: *Enniscorthy*

Ros Mhic Thriúin: *New Ross*

sa scioból: *in the barn*

Scolbóg, baile i Loch Garman: *Scullabogue*

Deoise Fhearna: *Diocese of Ferns*

Cill Mhantáin: *Wicklow*

i ndiaidh an tsléachta (sléacht): *after the slaughter*
ghéill siad: *they surrendered*

reibiliúnaigh air sin ná Protastúnaigh an cheantair a bhailiú le chéile i scioból i Scolbóg agus an scioból a chur trí thine. Dódh suas le 200 duine ina mbeatha san eachtra sin. Chuaigh roinnt de na reibiliúnaigh i bhfolach i sléibhte Chill Mhantáin i ndiaidh an tsléachta i Scolbóg ach ghéill a bhformhór tar éis míosa.

Teacht na bhFrancach 1798

I mí Lúnasa 1798, tháinig na Francaigh, ach bhí sé ródhéanach faoin am sin. Ba é an Ginearál Humbert an ceannaire a bhí ar an 1000 saighdiúir a tháinig i dtír i gCill Ala i gContae Mhaigh Eo. D'éirigh leo teacht chomh fada le Béal Átha na Muc i gContae an Longfoirt, áit a raibh bua ag fórsaí na corónach orthu gan mórán dua.

I mí Dheireadh Fómhair, tháinig grúpa eile ón bhFrainc. 3,000 saighdiúir

Foclóir

Cill Ala, Co. Mhaigh Eo: *Killala, Co. Mayo*

Béal Átha na Muc: *Ballinamuck*
fórsaí na corónach: *the crown forces*

Loch Súilí, Dún na nGall: *Lough Swilly*

Iarmhairtí na Réabhlóide

Líon ard básanna: Meastar go bhfuair breis is 30,000 duine bás sna comhraic a tharla i réabhlóid 1798. Ba ghnáthdhaoine iad a bhformhór.

Teannas idir na creidimh: Theip glan ar aidhm na nÉireannach Aontaithe Protastúnaigh agus Caitlicigh a thabhairt le chéile. Chuir an sléacht i Scolbóg alltacht ar Phrotastúnaigh agus Preispitéirigh, orthu siúd i dtuaisceart na tíre ach go háirithe. D'éirigh siad buartha faoi na nithe a d'fhéadfadh tarlú dá mbainfeadh Éire neamhspleáchas amach. Dá bhrí sin, thug siad a lán tacaíochta do rialtas na Breataine, seachas do na reibiliúnaigh.

Acht an Aontais: Tar éis éirí amach 1798, ní raibh rialtas na Breataine sásta a thuilleadh go mbeadh parlaimint i mBaile Átha Cliath. Rith siad Acht an Aontais 1801, rud a chiallaigh gur dúnadh an parlaimint Phrotastúnach i mBaile Átha Cliath agus gur cuireadh riail dhíreach ó Shasana i bhfeidhm. Uaidh sin ar aghaidh, bhí an parlaimint in Westminster i gceannas go huile is go hiomlán ar chúrsaí na hÉireann. Bhí ar Theachtaí Dála na hÉireann freastal ar Westminster, Sasana.

Fás an traidisiúin parlaimintigh agus an náisiúnachais bhunreachtúil:

Mar thoradh ar an líon ard daoine a fuair bás in Éirí Amach 1798, bhí amhras ar dhaoine faoin bhforéigean. Dá bharr sin, tháinig an náisiúnachas bunreachtúil go mór chun cinn sa 19ú haois. Bhain na daoine úsáid as an bpolaíocht, in áit a bheith ag iarraidh éirí amach a eagrú. D'éirigh leis an bpolaiteoir Dónall Ó Conaill tuilleadh cearta a fháil do na Caitlicigh in 1829.

1798 i gcuimhne na ndaoine: Cumadh roinnt mhaith amhrán faoin méid a tharla san éirí amach, mar shampla 'An Spailpín Fánach', 'Bacach Shíle Andaí' agus 'Sliabh na mBan' i dtraidisiún na Gaeilge agus 'An tSeanbhean Bhocht' i dtraidisiún an Bhéarla. Nuair a bhí comóradh céad bliain na réabhlóide ar siúl in 1898, scríobh Patrick Joseph McCall na hamhráin 'Boolavogue' agus 'Kelly the Boy from Killane' faoinar tharla i Loch Garman.

Foclóir

chuir sé alltacht orthu: *it shocked them*
na nithe a d'fhéadfadh tarlú: *the things that could happen*
Acht an Aontais: *Act of Union*
Teachta/Teachtaí Dála: *member(s) of parliament*

Foclóir

an traidisiún parlaiminteach: *parliamentary tradition*
náisiúnachas bunreachtúil: *constitutional nationalism*
bhí amhras ar dhaoine: *people were suspicious*

An bhfuil a fhios agat?

Is ó Éirí Amach 1798 a thagann an frása 'Beidh lá eile ag an bPaorach'. Ba iadsan na focail dheireanacha a tháinig ó bhéal Éamoinn de Paor, fear ó Phort Láirge a crochadh as an ról a bhí aige san éirí amach.

Bileog Oibre

Súil Siar

Féach ar an tábla thíos atá roinnte ina thrí chuid. Roghnaigh dath amháin do gach teideal. Úsáid an dath sin chun na focail a bhaineann leis an teideal sin a dhathú. Tá ceann amháin déanta mar shampla duit.

Cúiseanna leis an réabhlóid	Cúrsa na réabhlóide	Iarmhairtí na réabhlóide
30,000 marbh	Scolbóg	deachú
McCracken agus Monroe	na Péindlíthe	teacht chun cinn Dhónaill Uí Chonaill
'An argument on behalf of the Catholics of Ireland'	Acht an Aontais	na Francaigh i gCill Ala
Tone ag Loch Súilí	tionchar Réabhlóid Mheiriceá	Harvey agus Murphy
amhráin chomórtha	imní ar Phrotastúnaigh	bunú na nÉireannach Aontaithe agus cosc orthu

- Déan taighde ar an ról a bhí ag duine amháin de na daoine seo a leanas i Réabhlóid Mheiriceá – bhí ról acu níos déanaí in imeachtaí 1798 fosta. (i) an Ginearál Gerard Lake, (ii) an Tiarna Edward Fitzgerald, (iii) Thomas Small, (iv) an Ginearál Charles Cornwallis, (v) Frederick Rawdon Hastings, (vi) Richard St George Mansergh St George.
- Déan taighde ar ról na mban in imeachtaí 1798. Roghnaigh duine amháin de na mná seo agus déan taighde uirthi: (i) Anne Devlin, (ii) Mary Leadbeater, (iii) Lady Louisa Conolly, (iv) Lady Lucy Fitzgerald, (v) Mary Ann McCracken, (vi) Matilda Tone.

Anne Devlin, bean tí/
comhghleacaí Robert Emmet.

Ag obair le foinsí

Foinse A: Staffordshire Advertiser, 24 Márta 1798.

'The Dublin mails, which became due yesterday and this day, did not arrive; but two Waterford mails have come to hand. By these we find that the spirit of disaffection continues to rage in various parts of the South with increased violence. The dread of an open insurrection has become general throughout the country, and many families have already emigrated, to escape the dreadful consequences of the expected calamity. Two vessels, having on board a great number of respectable persons, chiefly ladies and their children, sailed from Youghal, in the county of Cork, about the middle of last week, and letters from Bristol inform us of the safe arrival of those affrighted Emigrants at that port. Many others are preparing to follow their example.'

- Cén léiriú a thugann Foinse A ar na deacrachtaí cumarsáide a bhí ag muintir na Breataine agus muintir na hÉireann san 18ú haois maidir le nuacht chruinn a fháil?
- Cén cur síos a dhéantar ar na daoine a bhí ag teitheadh ó Éirinn? Luaigh dhá pointe ar a laghad.

Foinse B: Is iontráil dialainne é seo a scríobh bean Phrotastúnach, Jane Adams, i Loch Garman in aimsir na réabhlóide in 1798.

Summerseat, Co. Wexford, May, 1798.

My dear friend,

I fear we are in a most alarming situation. We have just had dreadful accounts from Naas—the rebels have defeated and killed Captain Swayne, of Youghal. Nancy Owen, in a letter of this day, says, that there are hundreds giving up fire-arms and pikes; but notwithstanding the country wears a most alarming appearance. My father laughs at the idea of danger; but I strongly suspect we are surrounded by rebels and spies. Yesterday, rather a genteel looking man came up the lawn to me, and said he wished much to have the pleasure of instructing a few young ladies in geography, and begged I would allow him to teach my family. I told him my daughters were too young, and that I did not think he was likely to get any pupils in the neighbourhood. This day, as I was walking in the shrubbery near the road, I looked out, on hearing a number of horses, and saw the same young man under an escort going to jail, from information sent to Mr. Boyd by government. There was found upon him a plan of all our houses, the names and number of the inhabitants, and a copy of Paine's 'Age of Reason'. Mrs. Harvey, our near neighbour, has got a guard to sleep at Killeen Castle; we supped with her last night.

Summerseat, Co. Loch Garman. Bealtaine, 1798.

A chara dhil,

Tá eagla orm go bhfuil cás scanrúil ag bagairt orainn. Tá cuntais uafásacha faighte againn ó Nás na Rí - fuair na reibiliúnaigh an ceann ab fhéarr ar an gCaptaen Swayne (arbh as Eochail dó) agus mharaigh siad é. I litir inniu, deir Nancy Owen go bhfuil a ngunnaí agus a bpíceanna fágtha ina ndiaidh acu ag na céadta, ach, mar sin féin, tá cuma na héigeandála ar an tír faoi láthair. Bíonn m'athair ag gáire faoi chontúirt, ach creidim go bhfuil reibiliúnaigh agus spairí móorthimpeall orainn. Tháinig fear chugam inné, a raibh cuma ghalánta air, agus dúirt sé go raibh sé de mhian aige ranganna tíreolaíochta a thabhairt do roinnt mná óga agus d'impigh sé orm ligean dó ranganna a thabhairt do mo chlann. Dúirt mé leis go raibh m'iníonacha ró-óg agus nár cheap mé go n-éireodh leis teacht ar dhaltá sa chomharsanacht. Inniu, agus mé ag siúl sa rosán in aice an bhóthair, d'fhéach mé amach tar éis dom roinnt capall a chloisteáil agus chonaic mé an fear óg céanna agus é á thionlacan go dtí an príosún, mar thoradh ar eolas a chuir an rialtas chuig Mr. Boyd. Thángthas ar phlean dár dtithe uilig, ainmneacha agus líon na ndaoine a raibh cónaí orthu i ngach teach agus cóip de 'The Age of Reason'* le Paine. Tá ár gcomharsa Mrs. Harvey tar éis garda a fháil chun an oíche a chaitheamh ag Caisleán an Chillín, d'itheamar suipéar léi aréir.

Nóta mínithe:

Is leabhar é 'The Age of Reason' le Thomas Paine, a scríobh sé i rith réabhlóid na Fraince, agus inar léiríodh meon diúltach i leith an Bhíobla.

- 1 Cén fhianaise a bhí ag údar Foinse B go raibh reibiliúnaigh agus spairí móorthimpeall uirthi?
- 2 Is iontráil dialainne é Foinse B. Tabhair láidreacht amháin agus laige amháin a bhaineann le foinse den sórt sin.
- 3 Cén fhoinsé nuachta a luann údar Foinse B maidir le cúrsa an éirí amach?
- 4 Cén ról a bhí ag Thomas Paine i Réabhlóid Mheiriceá?

Foinse C: Seo véarsa as amhrán dar teideal 'An Spailpín Fánach' ('The Landless Labourer'/'The Wandering Labourer'). Is iomaí leagan den amhrán atá ann. Bhíodh an t-amhrán seo á chanadh ar feadh i bhfad sular scríobhadh síos é. Is leagan é seo a bailíodh i dTiobraid Árann timpeall na bliana 1864.

An Spailpín Fánach

Go Callainn seo thíos aríst ní rithfead
 Im scaoinse ar leataoibh sráide,
 Ar mhargadh na saoire im shuí cois balla
 Ag díol trí chuid dem shláinte!
 Glacfaidh mise *fees* ó Rí na Croppies,
 Cleath is *pike* ann sáite –
 Is 'á dtiocfadh na Francaigh chughainn thar caladh
 Sin cabhair aige an Spailpín Fánach!

Foclóir

Callainn, baile i gContae Chill Chainnigh:
Callan
 ní rithfead, ní rithfidh mé
 i mo scaoinse, i mo learaire/sreangaire/
 cuaille: duine ard tanáí
 margadh na saoire: aonach ag ar tugadh
 poist amach do lucht oibre
 an chleath/an tsleá: *the spear*
 thar caladh, thar farraige: *across the sea*

Foilsithe in *Duanaire Thiobraid Árann* le Dáithí Ó hÓgáin (An Clóchomhar, 1981), lch 45.

- 1 Cérbh iad na 'Croppies'?
- 2 Cad iad na huirlisí troda a d'úsáidfeadh an spailpín?
- 3 Céard a dhéanfaidh an spailpín nuair a thiocfaidh na Francaigh?
- 4 Cé mhéad focal Béarla atá sa véarsa seo? Céard a thugann sé sin le fios duit faoin úsáid teangacha in Éirinn i measc na ngnáthdhaoine ag an am?
- 5 Cén saghas foinse é amhrán?
- 6 An foinse phríomha é an t-amhrán seo faoi Éirí Amach 1798? Mínigh do fhreagra.